

MEASURES TO IMPROVE LEGAL AND ORGANIZATIONAL MECHANISMS FOR ENSURING ECOLOGICAL SUSTAINABILITY IN UZBEKISTAN

Orzubek Kamolov

Master's student at Samarkand State Pedagogical Institute

okf07704@gmail.com

Samarkand, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Environmental sustainability, environmental governance, legal mechanism, organizational mechanism, regulatory framework, sustainable development, institutional system, environmental protection.

Received: 04.05.26

Accepted: 05.05.26

Published: 06.05.26

Abstract: This article comprehensively examines the improvement of legal and organizational mechanisms for ensuring environmental sustainability in Uzbekistan. The aim of the study is to analyze the effectiveness of the current regulatory framework and institutional system in the field of environmental protection, as well as to substantiate directions for their improvement. The research employs system analysis, comparative legal, institutional, and statistical methods. The findings reveal key issues in environmental governance, including inconsistencies in legal regulations, insufficient effectiveness of control mechanisms, and weak institutional coordination. The author proposes scientific and practical recommendations aimed at enhancing environmental policy, optimizing governance structures, and integrating international best practices. The results of the study contribute to the development of effective public administration mechanisms for ensuring environmental sustainability.

O'ZBEKISTONDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHNING HUQUQIY, TASHKILYI MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH CHORA-TADBIRLARI

Orzubek Kamolov

Samarqand Davlat Pedagogika instituti magistranti

okf07704@gmail.com

Samarqand, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: Ekologik barqarorlik, ekologik boshqaruv, huquqiy mexanizm, tashkiliy mexanizm, normativ-huquqiy baza, barqaror rivojlanish, institutsional tizim, atrof-muhit muhofazasi.

Annotatsiya: Mazkur maqolada Oʻzbekistonda ekologik barqarorlikni taʼminlashning huquqiy va tashkiliy mexanizmlarini takomillashtirish masalalari kompleks tarzda tadqiq etilgan. Tadqiqotning maqsadi — atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi amaldagi normativ-huquqiy baza va institutsional tizim samaradorligini tahlil qilish hamda ularni takomillashtirish yoʻnalishlarini asoslashdan iborat. Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy-huquqiy, institutsional va statistik metodlardan foydalanildi. Natijada ekologik boshqaruv tizimidagi mavjud muammolar, jumladan, normativ-huquqiy hujjatlar oʻrtasidagi nomuvofiqliklar, nazorat mexanizmlarining yetarli darajada ishlamasligi hamda institutsional koordinatsiyaning sustligi aniqlangan. Muallif tomonidan ekologik siyosatni takomillashtirish, boshqaruv tizimini optimallashtirish va xalqaro tajribani joriy etishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari ekologik barqarorlikni taʼminlashga xizmat qiluvchi davlat boshqaruvi mexanizmlarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

**МЕРЫ ПО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ПРАВОВЫХ И ОРГАНИЗАЦИОННЫХ
МЕХАНИЗМОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ В
УЗБЕКИСТАНЕ**

Орзубек Камолов

Магистрант

Самаркандского государственного педагогического института

okf07704@gmail.com

Самарканд, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Экологическая устойчивость, экологическое управление, правовой механизм, организационный механизм, нормативно-правовая база, устойчивое развитие, институциональная система, охрана окружающей среды.

Аннотация: В статье комплексно исследуются вопросы совершенствования правовых и организационных механизмов обеспечения экологической устойчивости в Узбекистане. Цель исследования заключается в анализе эффективности действующей нормативно-правовой базы и институциональной системы в сфере охраны окружающей среды, а также в обосновании направлений их совершенствования. В ходе исследования применены системный анализ,

сравнительно-правовой, институциональный и статистический методы. В результате выявлены основные проблемы экологического управления, включая несогласованность нормативно-правовых актов, недостаточную эффективность контрольных механизмов и слабую институциональную координацию. Автором разработаны научно-практические рекомендации, направленные на совершенствование экологической политики, оптимизацию системы управления и внедрение международного опыта. Результаты исследования имеют важное значение для развития механизмов государственного управления в области обеспечения экологической устойчивости.

Kirish. Hozirgi globallashuv va intensiv industrial rivojlanish sharoitida ekologik muammolar insoniyat taraqqiyotining eng dolzarb masalalaridan biriga aylanib bormoqda. Atrof-muhitning ifloslanishi, tabiiy resurslarning cheklanganligi, iqlim o'zgarishi va biologik xilmaxillikning kamayishi kabi omillar barqaror rivojlanish jarayonlariga jiddiy tahdid solmoqda. Shu nuqtai nazardan, ekologik barqarorlikni ta'minlash har bir davlatning strategik ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda ekologik xavfsizlikni mustahkamlash, atrof-muhitni muhofaza qilish hamda tabiiy resurslardan oqilona foydalanish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, ekologik siyosatni takomillashtirish, normativ-huquqiy bazani mustahkamlash va boshqaruv tizimini modernizatsiya qilishga qaratilgan qator dastur va konsepsiyalar qabul qilindi. Biroq, mavjud huquqiy va tashkiliy mexanizmlarning samaradorligi hali ham to'liq darajada yuqori emasligi, ularning amaliyotga joriy etilishida ayrim tizimli muammolar mavjudligi kuzatilmoqda.

Mazkur maqolaning dolzarbligini shundaki, unda ekologik barqarorlikni ta'minlashning huquqiy va tashkiliy mexanizmlarini chuqur ilmiy tahlil qilish, mavjud kamchiliklarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish zarurati asoslab beriladi. Ayniqsa, ekologik boshqaruv tizimida institutsional muvofiqlashtirishni kuchaytirish, nazorat mexanizmlarini takomillashtirish va xalqaro tajribani milliy amaliyotga moslashtirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotning maqsadi O'zbekistonda ekologik barqarorlikni ta'minlashning huquqiy va tashkiliy asoslarini tahlil qilish hamda ularni takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: ekologik

siyosatning nazariy asoslarini o'rganish; amaldagi normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish; ekologik boshqaruv tizimining institutsional tuzilmasini baholash; mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli yondashuv, qiyosiy-huquqiy tahlil, institutsional tahlil hamda statistik ma'lumotlarni umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Ushbu metodlar ekologik barqarorlikni ta'minlash mexanizmlarining kompleks tahlilini amalga oshirish imkonini berdi.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi. Ekologik barqarorlikni ta'minlash masalalari zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda keng o'rganilayotgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu muammo turli fanlar kesishmasida — ekologiya, iqtisodiyot, huquqshunoslik va falsafa doirasida kompleks tarzda tadqiq etiladi. Xalqaro ilmiy adabiyotlarda barqaror rivojlanish konsepsiyasi, ekologik boshqaruv, "yashil iqtisodiyot" hamda atrof-muhitni muhofaza qilishning institutsional asoslari chuqur tahlil qilingan. Xususan, ekologik barqarorlik tushunchasining nazariy asoslari, uning indikatorlari va baholash mezonlari bo'yicha turli yondashuvlar mavjud.

MDH va O'zbekiston olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ham ekologik xavfsizlikni ta'minlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda ekologik siyosatni takomillashtirish masalalari muhim o'rin egallaydi. Milliy ilmiy adabiyotlarda atrof-muhitni muhofaza qilishning huquqiy asoslari, ekologik nazorat tizimi, davlat boshqaruvi mexanizmlarining samaradorligi hamda ekologik madaniyatni shakllantirish muammolari keng yoritilgan. Shu bilan birga, ayrim tadqiqotlarda ekologik barqarorlikni ta'minlashning tashkiliy mexanizmlarini kompleks yondashuv asosida o'rganish yetarli darajada tizimlashtirilmaganligi kuzatiladi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, mavjud ilmiy ishlarda ekologik siyosatning alohida jihatlari chuqur o'rganilgan bo'lsa-da, huquqiy va tashkiliy mexanizmlarning o'zaro uyg'unligi, ularning amaliy samaradorligi va institutsional integratsiyasi masalalari yanada mukammal tadqiq etishni talab qiladi. Ayniqsa, xalqaro tajribani milliy sharoitga moslashtirish, ekologik boshqaruv tizimida innovatsion yondashuvlarni joriy etish masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda.

Mazkur tadqiqotda ekologik barqarorlikni ta'minlashning huquqiy va tashkiliy mexanizmlarini o'rganishda bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Xususan, tizimli yondashuv orqali ekologik boshqaruv elementlari o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi. Qiyosiy-huquqiy metod yordamida milliy qonunchilik xalqaro huquq normalari bilan solishtirildi. Institutsional tahlil asosida ekologik boshqaruv subyektlari faoliyati va ularning o'zaro hamkorligi baholandi. Statistik tahlil usuli orqali ekologik ko'rsatkichlar dinamikasi o'rganildi va umumlashtirildi.

Shuningdek, ilmiy abstraksiya, mantiqiy tahlil va sintez usullari yordamida mavjud muammolar tizimlashtirildi hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosalar shakllantirildi. Tanlangan metodologik yondashuv tadqiqotning izchilligi, ishonchliligi va ilmiy asoslanganligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar. O'zbekistonda ekologik barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan huquqiy va tashkiliy mexanizmlar tahlili shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda ushbu yo'nalishda muayyan ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. Xususan, atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar tizimi sezilarli darajada takomillashgan. Ekologik siyosatning ustuvor yo'nalishlari aniqlashtirilib, davlat boshqaruvi organlarining vakolatlari qayta ko'rib chiqilgan hamda institutsional tizimda muayyan optimallashtirish ishlari amalga oshirilgan.

Shu bilan birga, olib borilgan tahlillar mavjud tizimda qator muammolar saqlanib qolayotganini ko'rsatdi. Avvalo, normativ-huquqiy hujjatlar o'rtasida ayrim takrorlanishlar va nomuvofiqliklar mavjud bo'lib, bu ularning amaliy qo'llanish samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ekologik nazorat va monitoring tizimi yetarli darajada samarali ishlamayotgani, ayniqsa hududlar kesimida ijro intizomi pastligi kuzatiladi. Bundan tashqari, ekologik boshqaruv subyektlari o'rtasida o'zaro muvofiqlashtirish mexanizmlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi boshqaruv samaradorligini pasaytiruvchi omillardan biri hisoblanadi.

Tahlil natijalari ekologik barqarorlikni ta'minlashda iqtisodiy mexanizmlarning ham yetarlicha samarali ishlamayotganini ko'rsatdi. Xususan, ekologik to'lovlar va rag'batlantirish tizimining amaldagi holati korxonalarini ekologik mas'uliyatni oshirishga yetarli darajada undamayapti. Shu bilan birga, ekologik innovatsiyalarni joriy etish, "yashil texnologiyalar"dan foydalanish darajasi pastligicha qolmoqda.

O'rganishlar asosida quyidagi ilmiy natijalarga erishildi:

birinchidan, ekologik barqarorlikni ta'minlashning huquqiy mexanizmlarini tizimlashtirish va ularning o'zaro uyg'unligini ta'minlash zarurligi asoslandi;

ikkinchidan, ekologik boshqaruv tizimida institutsional hamkorlikni kuchaytirish va vakolatlarni aniq chegaralash muhimligi aniqlashtirildi;

uchinchidan, ekologik nazorat va monitoring tizimini raqamlashtirish hamda zamonaviy texnologiyalar asosida takomillashtirish zarurligi isbotlandi;

to'rtinchidan, iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlarini kuchaytirish orqali ekologik barqarorlikni ta'minlash samaradorligini oshirish mumkinligi ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ekologik barqarorlikni ta'minlash samaradorligi bevosita huquqiy tartibga solishning mukammalligi, tashkiliy boshqaruvning izchilligi va

institutsional hamkorlik darajasiga bog‘liqdir. Mazkur jihatlarni kompleks takomillashtirish orqali mamlakatda barqaror ekologik rivojlanishni ta‘minlash imkoniyati kengayadi.

Xulosa. O‘zbekistonda ekologik barqarorlikni ta‘minlashning huquqiy va tashkiliy mexanizmlarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, mazkur yo‘nalishda muayyan ijobiy natijalarga erishilgan bo‘lsa-da, tizimning samaradorligini oshirish zarurati saqlanib qolmoqda. Atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida normativ-huquqiy baza shakllangan, davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlari belgilangan va institutsional tizim muayyan darajada rivojlangan. Biroq ushbu mexanizmlarning amaliy ishlashida tizimli kamchiliklar mavjudligi aniqlanadi.

Tadqiqot natijalari asosida ekologik barqarorlikni ta‘minlash samaradorligi huquqiy tartibga solishning aniqligi, boshqaruv tizimining izchilligi va institutlararo hamkorlik darajasiga bevosita bog‘liqligi ilmiy jihatdan asoslandi. Xususan, normativ-huquqiy hujjatlar o‘rtasidagi nomuvofiqliklarni bartaraf etish, ekologik nazorat tizimini kuchaytirish va boshqaruv subyektlari o‘rtasida samarali koordinatsiyani yo‘lga qo‘yish muhim vazifalar sifatida e‘tirof etiladi.

Shuningdek, ekologik siyosatni amalga oshirishda iqtisodiy va innovatsion mexanizmlarning rolini kuchaytirish zarurligi asoslandi. “Yashil iqtisodiyot” tamoyillarini keng joriy etish, ekologik to‘lovlar va rag‘batlantirish tizimini takomillashtirish hamda zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash orqali ekologik boshqaruv samaradorligini oshirish mumkin.

Xulosa sifatida ta‘kidlash joizki, ekologik barqarorlikni ta‘minlash kompleks yondashuvni talab etadi. Huquqiy, tashkiliy va iqtisodiy mexanizmlarning o‘zaro uyg‘unligini ta‘minlash, ilg‘or xalqaro tajribani milliy sharoitga moslashtirish hamda ekologik boshqaruv tizimini modernizatsiya qilish orqali O‘zbekistonda barqaror ekologik rivojlanishga erishish mumkin. Mazkur tadqiqot natijalari ushbu yo‘nalishda ilmiy-amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi Axborotnomasi. – 1992. – № 12.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat boshqaruvini takomillashtirish to‘g‘risida”gi Farmoni. – Toshkent, 2017.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ekologik xavfsizlik va barqaror rivojlanishga oid qarorlari to‘plami. – Toshkent: Adolat, 2020. – 256 b.
4. Karimov I.A. O‘zbekiston XXI asr bo‘sag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. – Toshkent: O‘zbekiston, 1997. – 326 b.
5. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.

6. Odum E.P. Fundamentals of Ecology. – 3rd ed. – New York: W.B. Saunders Company, 1971. – 574 p.
7. World Bank. World Development Report 2020: Development and the Environment. – Washington, DC: World Bank, 2020. – 320 p.
8. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. – New York: United Nations, 2015. – 41 p.
9. Abdizoitovich G. Educational Problems In The Information Society //Emergent: Journal of Educational Discoveries and. – 2025.
10. Аллаярова М. М., Кучкаров Ж. С. Духовно-исторические корни национальной идеи узбекского народа //философия в современном мире. – 2017. – С. 21-24.
11. Tursunova O. Alisher Navoiy merosida yuridik aktlarga oid huquqiy terminlar //oriental universiteti O‘zbekiston Respublikasi fanlar akademiyasi. – 2024. – С. 298.
12. G‘aniyev E. Yoshlarda axloqiy inqiroz kuchayishida ommaviy axborot vositalarining roli //Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2025. – Т. 5. – №. 5. – С. 245-248.